

Inżynieria oprogramowania 1

Zatwierdzanie i weryfikacja oprogramowania

Arkadiusz Chrobot

Katedra Systemów Informatycznych, Politechnika Świętokrzyska

Kielce, 26 listopada 2024

1 / 25

Plan

Wprowadzenie

Wprowadzenie do testowania dynamicznego

Testowanie statyczne

Statyczna analiza kodu

2 / 25

Motto

„Inżynier zapewniania jakości (QA) wchodzi do baru i zamawia piwo. Zamawia 0 piw. Zamawia 9999999999 piw. Zamawia jaszczurkę. Zamawia -1 piw. Zamawia ueicbksjdhd. Pierwszy rzeczywisty klient wchodzi do baru i pyta gdzie jest toaleta. Bar staje w płomieniach zabijając wszystkich wewnątrz.”

Źródło: Thomas' Digital Garden

3 / 25

Wprowadzenie

Zatwierdzanie i weryfikacja (ang. *Validation and Verification* — *V&V*) jest procesem w inżynierii oprogramowania, którego celem jest zapewnienie jakości tworzonego produktu. W *Zatwierdzaniu* sprawdzane jest czy oprogramowanie spełnia potrzeby klienta, a w *Weryfikacji*, czy jest ono zgodne ze specyfikacją. Innymi słowy, *Zatwierdzanie* odpowiada na pytanie:

Czy tworzone jest odpowiednie oprogramowanie?

Z kolei *Weryfikacja* udziela odpowiedzi na pytanie:

Czy oprogramowanie jest tworzone w odpowiedni sposób?

4 / 25

Notatki

Notatki

Notatki

Notatki

Przewodnik SWEBOK 3.0 [2] definiuje *jakość oprogramowania* jako zdolność produktu do zaspokojenia wyrażonych i domniemanych potrzeb, pod określonymi warunkami. Opisuje on również jakość jako stopień spełnienia przez oprogramowanie ustalonych wymagań, z zastrzeżeniem, że te wymagania reprezentują w sposób precyzyjny potrzeby, życzenia i oczekiwania interesariuszy.

Kontrola jakości (ang. *Quality Control* — QC) to proces sprawdzania poziomu jakości, a *zapewnianie jakości* (ang. *Quality Assurance* — QA) jest zbiorem działań zmierzających do poprawienia jakości w cyklu rozwojowym oprogramowania [1]. Te terminy nie są zamienne, więc ten użyty w motto jest (prawdopodobnie) niepoprawny ☹

Testowanie

Procesy QA, QC i V&V są przeprowadzane z wykorzystaniem *testowania*. Wyróżniamy dwa rodzaje tej czynności: *testowanie statyczne* i *testowanie dynamiczne*.

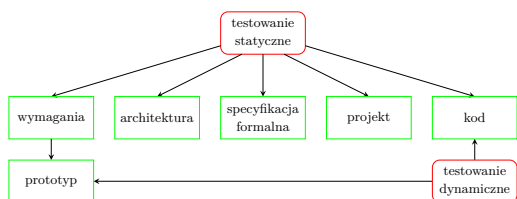
Testowanie statyczne jest systematycznym badaniem kodu i dokumentacji. W tej czynności kod nie jest uruchamiany. Ten rodzaj testowania może być wykonywany ręcznie lub przy pomocy odpowiednich programów narzędziowych. To ostatnie rozwiązanie nazywa się *analizą statyczną* (ang. *static analysis*). Najczęstszą formą testowania statycznego jest *przegląd*, który może być *formalny* lub *nieformalny*, zwanym także *przeglądem koleżeńskim* (ang. *peer review*). Jeśli wykonanie kodu jest symulowane podczas przeglądu, to ta czynność nazywa się *sprawdzeniem przy biurku* (ang. *desk checking*). Najbardziej formalnymi typami przeglądów są *inspekcja* (ang. *inspection*) wykonywana przez twórców kodu i *audyt* (ang. *audit*) przeprowadzany przez podmiot zewnętrzny (ang. *third party*).

Testowanie dynamiczne wymaga wykonywalnej formy kodu. W tym przypadku test jest eksperymentem, w którym oprogramowanie jest wykonywane dla pewnego starannie wybranego zbioru danych wejściowych i w którym badana jest poprawność jego danych wyjściowych oraz zachowania.

Zakres testowania statycznego i dynamicznego

Jak wynika z Rysunku 1, testowanie statyczne może być zastosowane dla prawie każdego artefaktu, który powstaje w trakcie tworzenia oprogramowania. Pozawala ono programistom wykryć defekty wcześniej, niż testowanie dynamiczne, które może być zastosowane jedynie do wykonywalnej postaci kodu. Jednakże obie te formy testowania **nie wykluczają się wzajemnie**. Co więcej, **powinny być stosowane razem**. Tylko za pomocą testowania dynamicznego można zweryfikować pewne atrybuty oprogramowania, które mogą być zbadane jedynie w trakcie jego wykonania.

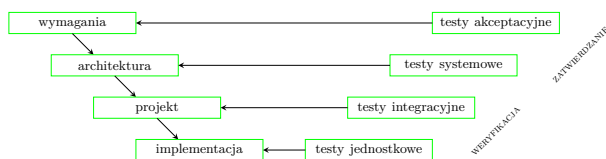
Zakres statycznego i dynamicznego testowania

Rysunek: Zakresy różnych form testowania

Jak stwierdził Edsger Dijkstra, testy mogą ujawnić defekty w oprogramowaniu, ale nie potrafią zapewnić, że jest ono od nich wolne. To dlatego testowanie jest jedną z najdroższych czynności w tworzeniu oprogramowania. Początkowy koszt testowania statycznego jest wysoki, ale korzyści w późniejszych fazach projektu przewyższają wydatki. Z kolei na początku rozwoju oprogramowania testowanie dynamiczne prawie nie powoduje kosztów (ponieważ nie istnieje nic do testowania), ale później one gwałtownie rosną. Jednym z najistotniejszych zagadnień w testowaniu jest planowanie. W oryginalny modelu kaskadowym testy były wykonywane po koniec projektu. To szybko okazało się problematyczne, bo programiści nie otrzymywali informacji zwrotnej, wynikającej z wyników testów, która pozwoliłaby im usuwać defekty najwcześniej, jak to możliwe. Jedną z pierwszych prób włączenia testowania w cały proces tworzenia oprogramowania jest model V (Rysunek 2). W tym modelu z każdym artefaktem jest związany określony poziom testowania.

Model V

Rysunek: Model V

Wprowadzenie do testowania dynamicznego

Głównym celem testowania dynamicznego jest wykrycie *defektów*. *Defekt*, to wada w kodzie oprogramowania, która powoduje, że pojawiają się *błędy* (ang. *error*), zwane także *usterkami*, *awariami* lub potocznie *pluskwami* (ang. *bugs*). *Błąd* jest nieoczekiwanym zachowaniem lub wynikiem pracy oprogramowania. Wynik testu ujawniający istnienie defektu nazywamy *pozytywnym*, a wynik nieujawniający *negatywnym*.

Testowanie dynamiczne może być też stosowane w celu sprawdzenia atrybutów, które ma oprogramowanie w czasie wykonania, a które są zdefiniowane przez wymagania niefunkcjonalne. Zalicza się do nich wydajność, dostępność i niezawodność. Tego rodzaju testowanie nazywane jest *testowaniem statystycznym*¹.

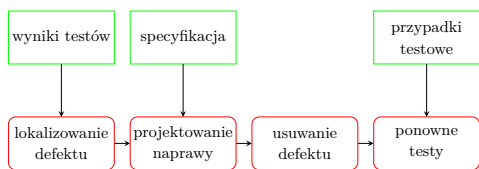
Granica między testami statystycznymi, a testowaniem w poszukiwaniu defektów jest rozmyta. Niektóre defekty, które nie zostały ujawnione przez inne rodzaje testów, mogą być wykryte w trakcie testowania statystycznego. Z kolei doświadczeni testerzy podczas *testowania defektów* potrafią oszacować wydajność i inne atrybuty czasu wykonania oprogramowania.

¹Proszę nie mylić go z testowaniem statycznym. To są dwa różne pojęcia.

Lokalizowanie defektów

Wykrywanie defektów jest inną czynnością niż znajdowanie ich w kodzie, choć są one ze sobą ściśle powiązane. Wyniki testów dynamicznych pozwalają programiście przeanalizować symptomy defektu. Zlokalizowanie go w kodzie jest zależne od dziedziny zastosowania i użytego języka programowania. Wymaga także pewnego doświadczenia w używaniu takich narzędzi jak debuggery i symulatory. Rysunek 3 pokazuje związki między dynamicznym testowaniem oraz znajdowaniem i usuwaniem defektów.

Po usunięciu defektu oprogramowanie powinno zostać poddane ponownym testom. Celem takiego testowania jest sprawdzenie, czy defekt faktycznie został usunięty, czy tylko ukryty. W teorii, należałoby powtórzyć wszystkie testy, które zostały wykonane do chwili wykrycia defektu. To byłoby jednak zbyt kosztowne. Lepszym rozwiązaniem jest użycie testów, które pozwoliły wykryć defekt, oraz tych, które związane są z komponentami oprogramowania, na których działanie mogła mieć wpływ naprawa defektu. Taką metodę określa się mianem *testowania regresji* (ang. *regression testing*).

Rysunek: Testowanie, znajdowanie i usuwanie defektów

Testowanie statyczne

Porównanie z testowaniem dynamicznym

- + całkowity koszt testowania statycznego jest mniejszy niż całkowity koszt testowania dynamicznego,
- + podczas jednej sesji przeglądu można wykryć zazwyczaj więcej defektów, niż podczas jednej sesji testowania dynamicznego,
- + (potencjalne) defekty są nie tylko wykrywane, ale także lokalizowane,
- + przeglądy umożliwiają sprawdzenie także dodatkowych atrybutów kodu, takich jak czytelność oraz wykrycie problemów związanych z dziedziczą zastosowania,
- + oprócz kodu przeglądowi mogą podlegać inne artefakty,
 - przeglądy nie pozwalają sprawdzić atrybutów kodu związanych z jego wykonaniem (tj.: niezawodności, efektywności i innych),
 - ręczne testowanie statycznie nie nadaje się do zastosowania dla dużej ilości kodu.

Inspekcje

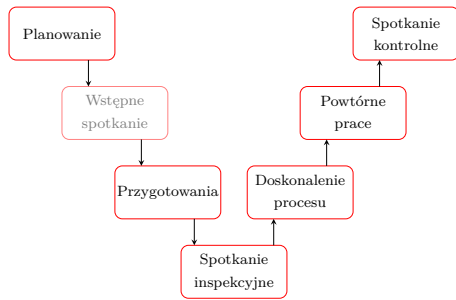
Testowanie statyczne, w postaci *inspekcji*, wprowadził połowie lat 1970. do procesu tworzenia oprogramowania pracownik IBM, Michael Fagan. Zespół przeprowadzający inspekcję jest na ogół mały (do 10 osób). Każdy z jego członków otrzymuje co najmniej jedną z następujących ról:

Rola	Obowiązki
Autor (Właściciel)	Dostarcza artefakt poddawany inspekcji. Usuwa wykryte defekty.
Recenzent	Znajduje defekty i inne problemy.
Czytelnik	Interpretuje sprawdzany kod lub dokument.
Sekretarz (Pisarz)	Zapisuje wyniki spotkania.
Moderator	Planuje i zarządza spotkaniami inspekcyjnymi.
Główny Moderator	Ustala standardy inspekcji w firmie.

Warunki wstępne

Niektóre warunki wstępne dla inspekcji zależą od typu badanych artefaktów. Inne są takie same we wszystkich przypadkach. *Moderator* jest odpowiedzialny za sprawdzenie, czy wszystkie warunki wstępne są spełnione. W przypadku, gdy badany jest kod, należy potwierdzić, że:

1. Dostępna jest bieżąca i poprawna specyfikacja tego kodu.
2. Członkowie zespołu znają standardy inspekcji.
3. Rozwój kodu podlegającego przeglądowi został ukończony.
4. Jest dostępna lista kontrolna (ang. *checklist*) typów defektów.

Rysunek: Przebieg inspekcji

Notatki

Testowanie statyczne — wykrywane defekty

Klasa defektów	Przykłady pytań kontrolnych
Defekty danych	Czy wszystkie zmienne zostały zainicjowane przed użyciem? Czy wszystkie stałe mają nazwy? Czy jest możliwe przepełnienie bufora?
Defekty sterowania	Czy każda pętla się kończy? Czy warunki w instrukcjach warunkowych są poprawne?
Defekty wejścia-wyjścia	Czy nieoczekiwane dane wejściowe mogą spowodować awarię?
Defekty interfejsu	Czy liczba argumentów funkcji jest prawidłowa? Czy typy danych argumentów i parametrów są zgodne?
Defekty zarządzania pamięcią	Czy wskaźniki są używane poprawnie? Czy przydzielona pamięć jest zwalniana, kiedy staje się niepotrzebna?

Notatki

Testowanie statyczne — podsumowanie

Przeglądy nie są czasochłonne. Spotkanie inspekcyjne trwa około godziny, a pozostałe czynności w sumie 1–2 godzin. W czasie każdej inspekcji można przeanalizować do 500 wierszy kodu. Badania wykazały, że w trakcie przeglądów można znaleźć do 60% defektów, które musiałby być wykryte później, na drodze testowania dynamicznego, które jest bardziej kosztowne. Jeśli testowanie statyczne jest używane w połączeniu z metodami formalnymi, to liczba wykrytych defektów może sięgać nawet 90%. Przeglądy są trudne do wprowadzenia w firmach, w których panuje kultura (niezdrowej) rywalizacji.

Notatki

Statyczna analiza kodu

Statyczne testowanie kodu można przeprowadzić za pomocą *analizatorów statycznych* (ang. *Static Code Analysis Tools — SCA Tools*). Te narzędzia nie uruchamiają oprogramowania, ale analizują jego kod źródłowy w poszukiwaniu *potencjalnych* defektów. **Muszą one być używane ostrożnie, gdyż nie znają kontekstu kodu i mogą dawać zarówno fałszywie pozytywne, jak i fałszywie negatywne wyniki.** Zazwyczaj narzędzia SCA są bardziej dokładne niż kompilatory. Wykrywają one te same klasy defektów, które znajdują się w trakcie manualnego przeglądu, ale również mogą sprawdzać dodatkowe własności kodu, na przykład jego strukturę i styl. Te z nich, które służą do weryfikowania bezpieczeństwa w badanym oprogramowaniu nazywane są narzędziami SAST (ang. *Static Application Security Testing*).

Notatki

Przykłady narzędzi do analizy statycznej

LINT jest pierwszym programem, który został stworzony na potrzeby analizy statycznej. Wykonuje on weryfikację oprogramowania napisanego w języku C. Opracowano również inne analizatory statyczne, dla innych języków programowania. Niektóre z nich przeznaczone są dla więcej niż jednego języka programowania. Pierwszym reprezentantem narzędzi SAST jaki powstał jest *split*. Narzędzie *checkstyle* jest przykładem analizatora statycznego, który sprawdza czy kod programu jest zgodny z przyjętymi standardami jego tworzenia (w tym z formatowaniem). Z kolei *ikos* jest wolnym analizatorem statycznym, przeznaczonym dla języków C/C++, którego autorami są pracownicy NASA.

Współcześnie analizatory statyczne są używane głównie w potokach CI/CD, aby sprawdzać kod dodany (ang. *committed*) przez programistów zanim trafi on do repozytorium. Przykładami takich narzędzi są SonarQube (narzędzie typu *open source*), Coverity (oprogramowanie komercyjne firmy Synopsys), Klocwork (również narzędzie komercyjne, opracowane przez firmę Perforce). Wszystkie wymienione narzędzia obsługują wiele języków programowania i są ogólnego przeznaczenia.

21 / 25

Notatki

Analiza statyczna — wykrywane typy defektów

Analizatory statyczne wykrywają te same klasy defektów co recenzenci. Jednakże mogą one również być zastosowane do obliczania niektórych *metryk kodu* i wykonywania *analizy przepływu danych* (ang. *data flow analysis*) i *analizy ścieżek* (ang. *code path analysis*). Pierwsza z wymienionych analiz śledzi związki między danymi wejściowymi i wyjściowymi, natomiast druga znajduje wszystkie ścieżki wykonania w kodzie i instrukcje, które tworzą te ścieżki. Analiza ścieżek jest szczególnie przydatna w metodzie testowania dynamicznego, która nazywa się *testowaniem strukturalnym* lub *testowaniem białej skrzynki*, albo *testowaniem przezroczystej skrzynki*.

22 / 25

Notatki

Bibliografia

- Adam Roman. *Thinking-Driven Testing: The Most Reasonable Approach to Quality Control*. Cham, Switzerland: Springer International Publishing AG, 2017.
- Pierre Bourque i Richard E. Fairley, red. *SWEBOK 3.0: Guide to the Software Engineering Body of Knowledge*. URL: <https://ieeecs-media.computer.org/media/education/swebok/swebok-v3.pdf>.

23 / 25

Notatki

Pytania

?

Notatki

24 / 25

Dziękuję Państwu za uwagę!

Notatki

Notatki

Notatki

Notatki
